

Henryka Ilgiewicz

 <https://orcid.org/0000-0002-4504-5638>

 ilgiewicz@mail.ru

INSTYTUT BADAŃ KULTURY LITWY, WILNO

Rajmund Gostkowski — profesor
archeologii klasycznej Uniwersytetu
Stefana Batorego w Wilnie

 <https://doi.org/10.15633/tes.12105>

ABSTRAKT

Rajmund Gostkowski — profesor archeologii klasycznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Artykuł przedstawia krótki życiorys oraz dorobek naukowy polskiego filologa klasycznego i archeologa Rajmunda Gostkowskiego (1885–1966) ze szczególnym uwzględnieniem jego pracy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1929–1939. Omówiono jego studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie na uniwersytetach w Wiedniu i Berlinie, początki pracy pedagogicznej w Krakowie, pobyt w Instytucie Francuskim w Atenach oraz działalność dydaktyczną i naukową na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Zaprezentowano jego rolę jako kuratora Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego. Wspomniano również o jego udziale w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Wilnie, zwłaszcza w Sekcji Historii Sztuki, której był współzałożycielem i aktywnym członkiem. Przedstawiono ponadto najważniejsze publikacje uczonego oraz jego wkład w rozbudzenie zainteresowania historią i sztuką antyczną w środowisku naukowym międzywojennego Wilna. Artykuł powstał na podstawie źródeł archiwalnych, drukowanych oraz literatury przedmiotu.

SŁOWA KLUCZOWE: międzywojenne Wilno, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, archeologia klasyczna, Rajmund Gostkowski, Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

ABSTRACT

Rajmund Gostkowski — professor of classical archaeology at the Stefan Batory University in Vilnius

The article presents a brief biography and scholarly achievements of the Polish classical philologist and archaeologist Rajmund Gostkowski (1885–1966), with particular emphasis on his work at the Stefan Batory University in Vilnius between 1929 and 1939. It discusses his studies at the Jagiellonian University, followed by further education at the universities of Vienna and Berlin, the beginnings of his teaching career in Kraków, his stay at the French Institute in Athens, and his academic and teaching activities at the Stefan Batory University in Vilnius. The article also highlights his role as curator of the Classical Archaeology Society of Students of the Stefan Batory University. His involvement in the Society of Friends of Science in Vilnius is also noted, particularly in the Art History Section, of which he was a cofounder and active member. Furthermore, the article presents his most important publications and his contribution to fostering interest in ancient history and art within the scholarly community of interwar Vilnius. The study is based on archival and printed sources as well as relevant scholarly literature.

KEYWORDS: interwar Vilnius, Stefan Batory University in Vilnius, classical archaeology, Rajmund Gostkowski, Classical Archaeology Society of Students of the Stefan Batory University in Vilnius

Lata studiów oraz początki pracy pedagogicznej i naukowo-badawczej

Rajmund Aleksander Gostkowski urodził się 30 sierpnia 1885 roku w Dobczycach, w powiecie wielickim, w rodzinie Sylwestra i Julii z Krzywdów. W latach 1896–1903 uczęszczał do Gimnazjum św. Jacka w Krakowie, gdzie 16 czerwca 1903 roku zdał maturę¹.

W latach 1903–1907 studiował filologię klasyczną i archeologię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego opiekunami naukowymi na Uniwersytecie Jagiellońskim byli wybitni badacze antyku, profesorowie Kazimierz Morawski² i Piotr Bieńkowski³. W 1909 roku Gostkowski kontynuował

-
- 1 Zob. Curriculum vitae [Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego], Kraków, 21.09.1933, Lietuvos centrinis valstybės archyvas [dalej: LCVA], sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 1; Odpis świadectwa dojrzałości Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego, ur. 30.08.1885 w Dobczycach w Galicji wydany przez Komisję Egzaminacyjną C.K. Gimnazjum Św. Jacka w Krakowie 16.06.1903, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 11.
 - 2 Kazimierz Franciszek Dzierżykraj-Morawski (1852–1925) – polski filolog klasyczny, historyk, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Polskiej Akademii Umiejętności. Zob. *Prof. Dr. Kazimierz Morawski*, „Nowości Ilustrowane” 29.08.1925, nr 35, s. 2; *Kazimierz Franciszek Dzierżykraj-Morawski*, w: *Biogramy uczonych polskich*, część 1: *Nauki społeczne*, zeszyt 1: A–J, Wrocław 1983, s. 316–318; *Kazimierz Morawski*, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Morawski_\(filolog\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Morawski_(filolog)).
 - 3 Piotr Bieńkowski (1865–1925) – twórca archeologii klasycznej w Polsce; w Krakowie utworzył pierwszą katedrę tej specjalności (1897). Wykształcił grono uczniów, którzy później objęli katedry w innych uczelniach. Nadal cenione są rozprawy prof. Bieńkowskiego poświęcone rzeźbie greckiej i rzymskiej oraz ceramice antycznej. Zob. *Piotr Ignacy Bieńkowski*, w: *Biogramy uczonych polskich*, część I, zeszyt 1, s. 112–115; J. Śliwa, *Piotr Bieńkowski (1865–1925). Badacz – nauczyciel akademicki – organizator nauki*, w: *Archeologia śródziemnomorska w Uniwersytecie Jagiellońskim 1897–1997*, Kraków 1998, s. 41–58; *Piotr Bieńkowski*, <https://stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/piotr-bienkowski-1865-1925/>.

studia archeologiczne w Wiedniu pod kierunkiem profesora Emila Reischa⁴, następnie w Berlinie pod kierunkiem profesora Ulricha Wilckena⁵.

W 1910 roku złożył egzamin z filologii klasycznej uprawniający do nauczania w szkołach średnich⁶. Pracował jako zastępca nauczyciela w szkołach w Galicji, m.in. we Lwowie, Stanisławowie i Myślenicach. W czasie pierwszej wojny światowej przebywał w Wiedniu, gdzie pracował w Instytucie Archeologii Klasycznej. Od 1 września 1918 roku ponownie mieszkał w Krakowie i podjął pracę w Gimnazjum II. W 1928 roku został przeniesiony do gimnazjum św. Jacka⁷.

W latach 1923–1924 jako stypendysta Rządu Polskiego i Akademii Umiejętności przebywał w Instytucie Francuskim w Atenach (*L'École française d'Athènes*)⁸, gdzie pogłębiał wiedzę z archeologii klasycznej pod kierunkiem wybitnych fachowców, głównie profesora Charles'a Pickarda⁹. W celach naukowych zwiedzał zabytki starożytności oraz muzea w Grecji. Po odbyciu tych studiów

4 Emil Reisch (1863–1933) – austriacki filolog klasyczny, profesor archeologii na Uniwersytecie Wiedeńskim, później dziekan oraz rektor tej uczelni. Wieloletni dyrektor Österreichisches Archäologisches Institut. Pod jego kierownictwem instytut prowadził wykopaliska w Grecji (Elis, Aigeir) oraz wznowił prace wykopaliskowe w Azji Mniejszej (Efez). Kierował także pracami archeologicznymi prowadzonymi na wybrzeżach Adriatyku i w południowych regionach alpejskich. Zob. *Reisch Emil*, w: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, t. 9, Wien 1988, s. 58–59; *Emil Reisch*, https://en.wikipedia.org/wiki/Emil_Reisch.

5 Zob. *Ulrich Wilcken*, https://en.wikipedia.org/wiki/Ulrich_Wilcken.

6 Zob. Odpis świadectwa egzaminu nauczycielskiego, wydane Rajmundowi Gostkowskiemu przez Komisję egzaminacyjną dla kandydatów na nauczyciela w gimnazjach i szkołach realnych, Kraków, 10.06.1910, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 12.

7 Zob. Curriculum vitae [Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego], Kraków, 21.09.1933, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 1.

8 *L'École française d'Athènes* to francuska instytucja naukowa działająca w Atenach od 1846 roku, zajmująca się badaniem języka, historii i kultury starożytnej Grecji. Od początku istnienia prowadzi ważne wykopaliska archeologiczne, m.in. w Delfach, Delos, Argos czy na Tasos, a także na Cyprze. Zob. R. Étienne, *L'École française d'Athènes. 1846–1996*, Paris 1996; J. Ch. Valenti, *L'École française d'Athènes au XXe siècle*, Paris 2006.

9 Charles Picard (1883–1965) – francuski archeolog klasyczny i historyk sztuki starożytnej Grecji. W latach 1934–1955 był profesorem archeologii klasycznej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Paryskiego, a w latach 1937–1961 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Sztuki i Archeologii. Jego dorobek obejmuje monumentalne, wielotomowe dzieło *Manuel d'archéologie grecque: La sculpture*, publikowane od 1935 do 1963 roku, które do dziś pozostaje jednym z fundamentalnych opracowań dotyczących rzeźby greckiej. Zob. P. Demargne, *Charles Picard (1883–1965)*, „Revue archéologique” 2 (1965), s. 110–119.

udał się do Włoch. Zwiedził zabytki starożytne w Neapolu, Pompei, Rzymie, Florencji, Bolonii, Mediolanie i na Sycylii¹⁰.

Po powrocie do kraju kontynuował pracę w Gimnazjum św. Jacka w Krakowie i pracował nad rozprawą doktorską pt. „Kapłaństwo rzymskie”, którą obronił 14 października 1925 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim i uzyskał stopień doktora filozofii¹¹. Na tymże uniwersytecie otrzymał wykłady zleczone, które prowadził do 1929 roku. W 1926 roku w celach naukowych wyjeżdżał do Berlina i Paryża, a w 1927 roku — do Londynu¹².

Na podstawie zebranych materiałów napisał i opublikował w latach 1927–1928 w czasopismach „Kwartalnik Klasyczny” oraz „Eos” artykuły o zabytkach antycznych i wykopaliskach archeologicznych w Pompei¹³. Ponadto w 1928 roku w Krakowie ukazała się jego książka *Wychowanie fizyczne w starożytności*. Według opinii współczesnych historyków ta nieduża książeczka odegrała niemal pionierską rolę w niezbyt licznych studiach polskiej historiografii w tym zakresie. Ujawniała ona jednocześnie pedagogiczne zainteresowania autora, popularyzatora antycznej idei wychowywania przez sport zgodnie z zasadą równowagi ducha i ciała. Do zagadnienia tego Gostkowski powrócił w okresie powojennym, wydając książkę *Sport w starożytności*¹⁴.

10 Zob. Referat w sprawie obsadzenia katedry archeologii klasycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 101–109.

11 Zob. Odpis dyplomu doktora filozofii, wydanego Rajmundowi Aleksandrowi Gostkowskiemu na podstawie pracy „Kapłaństwo rzymskie” na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, 14.10.1925, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 13.

12 Zob. Referat w sprawie obsadzenia katedry archeologii klasycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 101–109.

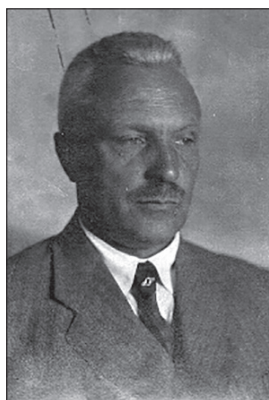
13 Zob. tamże, k. 109; R. Gostkowski, *Wykopaliska w Pompei przy Via dell' Abbondanza w latach 1911–1927*, „Kwartalnik Klasyczny” 1 (1927) nr 4, s. 99–132; R. Gostkowski, *Siedem cudów świata*, „Kwartalnik Klasyczny” 2 (1928) nr 4, s. 391–440; R. Gostkowski, *Bacchants Romains sur un sarcophage de Krzeszowice*, „Eos. Czasopismo Filologiczne Organ Polskiego Towarzystwa Filologicznego” 31 (1928) z. 1, s. 321–334.

14 R. Gostkowski, *Wychowanie fizyczne w starożytności*, Kraków 1928; R. Gostkowski, *Sport w starożytności*, Warszawa 1959.

Na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie

W październiku 1929 roku Rajmund Gostkowski przybył do Wilna i podjął pracę na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego na stanowisku zastępcy profesora na katedrze archeologii klasycznej¹⁵.

Ryc. 1. Prof. Rajmund Gostkowski

Źródło: Zdjęcie ze zbiorów Państwowego Archiwum Centralnego Litwy

W dniu 19 maja 1935 roku Gostkowski na podstawie pracy *Kapłani i kapłanki w sztuce kretańsko-mykeńskiej i greckiej* habilitował się na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Rada Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na posiedzeniu 29 maja 1935 roku uchwaliła jednogłośnie przenieść prawo wykładania w zakresie archeologii klasycznej, uzyskane przez Gostkowskiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie¹⁶.

15 Zob. Senat i Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego w Wilnie. Na ręce Dziekanatu Wydziału Humanistycznego [Zawiadomienie, że Ministerstwo WR i OP rozporządzeniem z 4.10.1929 powierzyło Gostkowskiemu zastępstwo na katedrę archeologii klasycznej w pełnym wymiarze obowiązków profesorskich], Wilno, 7.10.1929, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 30.

16 Zob. Odpis pisma ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego W. Jędrzejewicza do Pana Dra Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego, zastępcy profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o zatwierdzeniu uchwały Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 19.05.1934, mocą której został Gostkowski habilitowany jako docent archeologii klasycznej

W grudniu 1936 roku Gostkowski został mianowany profesorem nadzwyczajnym archeologii klasycznej na Wydziale Humanistycznym USB w Wilnie¹⁷. Zajęcia z archeologii klasycznej dla studentów historii i filologii klasycznej USB w Wilnie (pięć godzin wykładów i dwie godziny ćwiczeń tygodniowo w ciągu całego roku akademickiego) prowadził aż do zamknięcia tej uczelni przez władze litewskie w grudniu 1939 roku. Miał też wykłady na Wydziale Sztuk Pięknych USB. Według wspomnień byłej studentki, profesor filologii klasycznej Zofii Abramowiczówny (Abramowicz), wykłady z archeologii klasycznej „w dużej mierze uzupełniały to, co może zbyt mało było uwzględnione w programie kierunku filologii klasycznej, nastawionego przede wszystkim na język i literaturę: mianowicie tzw. realia, historię starożytną i sztukę”¹⁸.

Kurator Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Profesor Gostkowski starał się nie tylko przekazać swym studentom możliwie najpełniejszą wiedzę z zakresu swego przedmiotu, ale i popierał wszelkie inicjatywy naukowe młodzieży. W 1935 roku został on kuratorem Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Prawa i obowiązki kuratora były szczegółowo określone Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 roku

na tymże wydziale], Warszawa, 6.12.1934, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 87; Dziekan Wydziału Humanistycznego USB w Wilnie do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego [w sprawie przeniesienia prawa wykładania w zakresie archeologii klasycznej uzyskanego przez Gostkowskiego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie], Wilno, 31.05.1935, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 166.

- 17 Zob. Odpis pisma Prezydenta Rzeczypospolitej I. Mościckiego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego, zastępcy profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o mianowaniu Gostkowskiego profesorem nadzwyczajnym archeologii klasycznej na Wydziale Humanistycznym USB w Wilnie], Warszawa, 15.12.1936, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 22; Odpis pisma ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego W. Świątosławskiego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego, profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [określenie obowiązków Gostkowskiego na Wydziale Humanistycznym USB w zakresie nauczania na co najmniej pięć godzin wykładów i dwie godziny ćwiczeń tygodniowo w ciągu całego roku akademickiego], Warszawa, 22.12.1936, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 21.
- 18 Z. Abramowicz, *Katedry filologii obcych na Uniwersytecie Stefana Batorego*, w: *Z dziejów Almae Matris Vilmensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. naukowa L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 84.

o stowarzyszeniach akademickich oraz Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 roku o stowarzyszeniach akademickich¹⁹.

Kuratora mianował senat akademicki na wniosek rektora. W zakresie wykonywania swoich czynności kurator podlegał rektorowi²⁰. Zgodnie z rozporządzeniem z 17 października 1937 roku senat mógł również, na wniosek rektora, wyznaczyć zastępcę kuratora, a także przydzielić kuratorowi wicekuratora do stałego pełnienia części jego obowiązków, określając jednocześnie ich kompetencje oraz wzajemne relacje²¹.

Zarząd stowarzyszenia był zobowiązany zawiadamiać kuratora o każdym zebraniu stowarzyszenia (walnym zebraniu, posiedzeniu zarządu oraz komisji rewizyjnej) co najmniej 48 godzin wcześniej, a w nagłych przypadkach – 24 godziny wcześniej, przedstawiając mu do zatwierdzenia dokładny porządek obrad. Zmiany w zatwierdzonym porządku mogły być wprowadzone wyłącznie za wiedzą i zgodą kuratora. Ponadto zarząd miał obowiązek okazywać kuratorowi protokół każdego posiedzenia, a kurator mógł żądać dostarczenia odpisu protokołu lub poszczególnych uchwał²².

Walne zebrania odbywały się w obecności kuratora. Jeżeli obecność kuratora była niemożliwa z jakichkolwiek powodów, rektor delegował innego członka grona nauczycielskiego, któremu przysługiwały wszystkie prawa i uprawnienia kuratora. Nieważne były uchwały zapadłe na walnym zebraniu, o którym kurator nie był powiadomiony, albo którego nie odroczone mimo jego żądania, oraz uchwały zapadłe w sprawie nieobjętej przedstawionym kuratorowi porządkiem dziennym, jeżeli kurator przy uchwaleniu nie był obecny²³.

19 Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz. U. 1933 nr 30, poz. 259; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz. U. 1937 nr 78, poz. 572.

20 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r., § 13.

21 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r., § 15.

22 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r., § 14; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r., § 16.

23 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r., § 15; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r., § 17.

Kurator miał prawo: (a) uczestniczyć w każdym zebraniu stowarzyszenia i zabierać głos w dowolnym momencie, nawet przed wcześniej zapisanymi mówcami; (b) usuwać wnioski sprzeczne – jego zdaniem – ze statutem lub obowiązującymi przepisami; (c) zawieszać uchwały sprzeczne ze statutem stowarzyszenia, obowiązującymi przepisami lub interesem stowarzyszenia; (d) żądać od przewodniczącego zebrania zastosowania środków niezbędnych do utrzymania spokoju i porządku; (e) rozwiązać zebranie, jeżeli przy jego zwołaniu nie przestrzegano obowiązujących przepisów albo gdy przebieg obrad naruszał karność akademicką lub porządek publiczny²⁴.

Ponadto kurator sprawował wstępną kontrolę działalności finansowej stowarzyszenia, badał celowość i legalność podejmowanych działań oraz zarządzeń, a w razie potrzeby mógł odmówić swojej zgody²⁵.

Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, którego kuratorem został mianowany prof. Gostkowski, powstało w pierwszej połowie 1935 roku. Podanie o zalegalizowanie Koła, wystosowane 18 marca 1935 roku do rektora USB, podpisało 33 studentów Wydziału Humanistycznego, w tym 24 filologów klasycznych oraz 9 historyków²⁶.

Koło ostatecznie ukonstytuowało się w ciągu trzech miesięcy. Zgodnie ze statutem było stowarzyszeniem naukowym²⁷. W dniu 25 czerwca 1935 roku odbyło się walne zebranie członków, podczas którego wybrano pierwszy Zarząd oraz Komisję Rewizyjną²⁸.

Statut przewidywał dwa rodzaje członkostwa: zwyczajne i nadzwyczajne. Członkami zwyczajnymi mogli zostać studenci i studentki USB poświęcający się

24 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r., § 16; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r., § 18.

25 Zob. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r., § 20; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r., § 22.

26 Zob. Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie członków organizującego się Koła Archeologicznego Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Wilno, 18.03.1935, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 38.

27 Zob. Statut Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 152, § 2.

28 Zob. Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o składzie Zarządu i Komisji Rewizyjnej, wybranych na zebraniu walnym 25.06.1935], Wilno, 27.06.1935, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 36.

studiom filologii klasycznej oraz historii starożytnej; członkami nadzwyczajnymi – wszyscy studenci uczelni²⁹. Jednak na zachowanych listach członków widnieją wyłącznie członkowie zwyczajni, co pozwala przypuszczać, że członków nadzwyczajnych w praktyce nie było. Na dzień 25 czerwca 1935 roku Koło liczyło 38 członków, na dzień 1 lutego 1936 roku – 60, na dzień 1 lutego 1937 roku – 41, na dzień 1 stycznia 1938 roku – 21, na dzień 31 grudnia 1938 roku – 38³⁰.

W składzie osobowym Koła, podobnie jak w innych stowarzyszeniach studenckich, następowały częste zmiany. Jedni członkowie odchodzili po ukończeniu studiów lub zmianie uczelni, inni tracili członkostwo z powodu nieuiszczenia składek³¹.

Członkowie Koła na walnym zebraniu wybierali ze swego grona Zarząd i Komisję Rewizyjną (Komisję Kontrolującą) na okres jednego roku. Osoby, które dobrze sprawdziły się w poprzedniej kadencji, nierzadko wybierano ponownie na te same lub inne stanowiska. Prezesami Koła byli kolejno: Adam Kościukiewicz, Zofia Czernicka, Barbara Wandłówna i Aleksander Czyżewski; wiceprezesami – Aleksander Czyżewski, Barbara Wandłówna, Wanda Rukóżyńska i Irena Rogowska; sekretarzami – Barbara Wandłówna, Irena Saad i Maria Mołodcówna; skarbnikami – Władysław Haniszewski, Wanda Rukóżyńska, Zofia Kirszańska i Paweł Tamoszunas; bibliotekarzami – Halina Stankiewiczówna, Irena Rogowska oraz Dorota Anna Zarembianka³².

29 Zob. Statut Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 152, § 5.

30 Zob. Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z 25.06.1935, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 37; Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie według stanu z 1.02.1936, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 33–34; Spis członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie według stanu z 1.02.1937, Wilno, 16.03.1937, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 26; Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na dzień 1.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 17; Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na dzień 31.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 6.

31 Zob. Statut Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 152, § 10; Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Referat do Spraw Młodzieży do Dziekanatu Wydziału Humanistycznego [pismo referenta do spraw młodzieży Eugeniusza Gulczyńskiego w sprawie członków Koła], Wilno, 24.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 17.

32 Zob. Koło Archeologii Klasycznej Studentów USB w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o składzie zarządu Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB wybranym na zebraniu walnym 25.06.1935], Wilno, dnia 27.06.1935, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 36; Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego

Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie stawiało sobie za cel:

- a) pogłębienie wiedzy o historii kultury starożytnej, zwłaszcza Grecji i Rzymu, jej znaczeniu i wpływie na kulturę europejską w późniejszych epokach, a także zapoznanie się ze starożytną twórczością artystyczną oraz wynikami badań archeologicznych na podstawie najnowszej literatury;
- b) szerzenie wśród młodzieży akademickiej zainteresowania i zamiłowania do archeologii klasycznej³³.

Koło organizowało posiedzenia naukowe z referatami i dyskusją, gromadziło i wypożyczało swoim członkom literaturę specjalistyczną, a także urządzało wycieczki do muzeów oraz do miejscowości na Wileńszczyźnie, gdzie prowadzono archeologiczne prace wykopaliskowe. W roku sprawozdawczym 1935/1936 odbyły się trzy zebrania naukowe, podczas których referaty wygłosili: dr Irena Szeligowska „Kultura ludów prehistorycznych Italii”, ks. Władysław Szulc „Wpływ Wschodu na zmiany poglądów Aleksandra Wielkiego” oraz Halina Stankiewiczówna „Westalki i ich dom”³⁴.

W roku sprawozdawczym 1936/1937 członkowie Koła również trzykrotnie spotykali się na posiedzeniach naukowych, wysłuchując referatów: Karola Andrzejuka „Koniec pogaństwa”, dr Ireny Szeligowskiej „Rzym Cezarów a Rzym Mussoliniego” oraz Adama Kościukiewicza „Ofiary u starożytnych Greków”³⁵.

W roku sprawozdawczym 1937/1938 liczba posiedzeń naukowych wzrosła do czterech. Na jednym z nich kurator Koła, prof. Rajmund Gostkowski, podzielił

w Wilnie za rok sprawozdawczy 1936/1937, Wilno, 16.03.1937, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 24; Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora [o składzie zarządu Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB wybranym na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym w dniu 17.03.1937], Wilno, 20.03.1937; Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Ks. Rektora [o składzie zarządu Koła], Wilno, 11.03.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 34, k. 31; Skład Zarządu Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Wilno, 11.02.1939., LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 11; Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 2–3.

³³ Zob. Statut Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 152, § 2.

³⁴ Zob. Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1935/1936, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 31, 35.

³⁵ Zob. Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1936/1937, Wilno, 16.03.1937, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 24.

się wrażeniami z podróży do Włoch; na innym Barbara Wandłówna omówiła święty okrąg Apollona w Delfach. Podczas dwóch pozostałych zebrań Wanda Rukóżyńska prezentowała i komentowała starożytne ilustracje do *Iliady*³⁶.

W roku sprawozdawczym 1938/1939 członkowie Koła odbyli trzy posiedzenia naukowe. Referaty wygłosili: Barbara Wandłówna „Miasto Hadriana w Atenach”, Irena Saad „Kobiety sławne w starożytności” oraz Irena Rogowska „Kapłaństwo w starożytnym Rzymie”³⁷. Liczby zebrań naukowych z roku 1939 nie dało się ustalić z powodu braku źródeł.

Koło prowadziło również podręczną biblioteczkę. Zgromadzona w niej literatura służyła członkom zarówno do studiów, jak i do przygotowywania referatów dotyczących kultury i religii antycznej. W zachowanej dokumentacji znajduje się jednak niewiele informacji o jej księgozbiorze i działalności. Jedynie w sprawozdaniu ogólnym za rok 1938 odnotowano, że z biblioteczki korzystało wówczas 20 osób, a także wymieniono zakupione książki: Walther Judeich, *Topographie von Athen*, München 1905; Tadeusz Zieliński, *Religia starożytnej Grecji: Zarys ogólny*, Kraków; Warszawa 1921; *Starożytność bajeczna*, Warszawa 1930; *Grecja niepodległa*, Warszawa 1937; Tadeusz Sinko, *Od Olimpu do Olimpji: wrażenia z podróży greckiej*, Warszawa–Lwów 1928; Stanisław Bełza, *Wśród ruin Grecji*, nowe uzupełnione wydanie, Warszawa 1937; Jerzy Manteuffel, *Książka w starożytności*, Lwów 1937; Terrot Reaveley Glover, *Świat starożytny*, przełożył Stefan Przeworski, Warszawa 1938; Henri de Vibraye, *Mitologia*, z przedmową Tadeusza Sinki. Przełożył Karol Dąbrowski, Warszawa 1938 (Biblioteka Wiedzy, t. 27).

Na zakup tych dzieł wydano 116 zł 30 gr.³⁸ Ze sprawozdania kasowego Koła za rok 1938 wynika, że większość tej kwoty (100 zł) pochodziła z Rektoratu USB, natomiast pozostałe 16 zł 30 gr – ze środków własnych Koła. W tym samym roku na oprawę książek przeznaczono 1 zł 50 gr.³⁹

Członkowie Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, wzorem kolegów z innych stowarzyszeń, oprócz posiedzeń

36 Zob. Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1937/1938, Wilno, 31.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 14–15.

37 Zob. Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 2–3.

38 Zob. tamże, k. 2–3.

39 Zob. Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 5.

naukowych organizowali również imprezy towarzyskie: herbatki, opłatki bożonarodzeniowe, zwiedzanie muzeów i podobne spotkania. Często przedsięwzięcia te odbywały się wspólnie z członkami Koła Filologicznego Studentów USB, z którymi łączyło ich zainteresowanie historią i kulturą starożytną⁴⁰.

Działalność Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB w znacznym stopniu ograniczały skromne środki finansowe, wynoszące rocznie od 116 do 128 złotych. Dochody Koła pochodziły ze składek członkowskich i wpisowych oraz z subwencji Rektoratu USB. Przeznaczano je na zakup i oprawę książek, pokrycie wydatków kancelaryjnych oraz organizację imprez⁴¹.

W Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Wilnie

Gostkowski po przybyciu do Wilna został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Przyjaciół Nauk i był jednym z założycieli Sekcji Historii Sztuki przy Wydziale I TPN w Wilnie. Sekcję zorganizowano 30 stycznia 1931 roku. Po jej ukonstytuowaniu się Gostkowski wszedł do Zarządu, pełnił obowiązki sekretarza i zastępcy przewodniczącego, na posiedzeniach naukowych wygłaszał referaty⁴².

Sekcja miała na celu: (1) badanie historii sztuki w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Wileńszczyzny oraz ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego i przyległych terytoriów obcych; (2) studiowanie historii powszechnej

40 Zob. Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1936/1937, Wilno, 16.03.1937, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 24; Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1937/1938, Wilno, 31.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 14–15.

41 Zob. Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1936, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 30; Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1937, Wilno, 31.01.1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 13; Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1938, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 5; Preliminarz budżetowy Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na rok 1939, LCVA, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 4.

42 Zob. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1935*, Wilno 1936, s. 11; *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1936*, Wilno 1937, s. 9; *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1937*, Wilno 1938, s. 9; *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938*, Wilno 1939, s. 9; *Z działalności Sekcji Historii Sztuki Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, „Ateneum Wileńskie” 11 (1936), s. 800.

i teorii sztuki oraz związków zasadniczych problemów sztuki XX wieku z historią sztuki. Dla realizacji tych celów członkowie Sekcji organizowali posiedzenia z referatami lub komunikatami, prowadzili poszukiwania archiwalne i badania źródeł do historii sztuki, publikowali prace, materiały archiwalne i sprawozdawcze oraz recenzje w wydawnictwie seryjnym *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, wydawanym przez Wydział I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie⁴³.

W latach 1935–1939 ukazały się trzy tomy tego wydawnictwa. W jednym z nich opublikowano pracę Rajmunda Gostkowskiego *Kapłani i kapłanki w sztuce kretańsko-mykeńskiej i greckiej*, w pozostałych zaś zamieszczono artykuły naukowe, streszczenia referatów wygłaszanych na posiedzeniach sekcji, sprawozdania z jej działalności, recenzje i nekrologi. Wydawnictwa Sekcji Historii Sztuki rozsyłano do bibliotek naukowych w Wilnie i innych miastach oraz wymieniano na podobne publikacje polskie i zagraniczne⁴⁴.

Działalność Sekcji Historii Sztuki w znacznym stopniu przyczyniła się do wzbudzenia zainteresowania historią sztuki Wielkiego Księstwa Litewskiego, szczególnie Wilna, zarówno w środowisku wileńskim, jak i ogólnopolskim. Sprzyjała także nawiązywaniu kontaktów naukowych z uczonymi z innych krajów europejskich, przede wszystkim z historykami sztuki z Francji. Kontakty te umożliwiły bliższe zapoznanie się ze stanem badań oraz nowymi prądami naukowymi w Europie.

43 Zob. *Sprawozdanie z działalności naukowej Sekcji Historii Sztuki Wydziału I TPN w Wilnie za czas od początku jej powstania w styczniu 1931 r. do marca 1935 r.*, w: *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 2, z. 2, red. M. Morelowski, Wilno 1935, s. 243–315 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie); *Sprawozdanie z posiedzeń Sekcji Historii Sztuki TPN w Wilnie za czas od marca 1935 roku do czerwca 1938 roku*, w: *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 3, red. M. Morelowski, Wilno 1938/1939, s. 257–317 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie).

44 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce kretańsko-mykeńskiej i greckiej* (z 126 reprodukcjami). *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 1, Wilno 1936 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie); *Sprawozdanie z działalności naukowej Sekcji Historii Sztuki Wydziału I TPN w Wilnie za czas od początku jej powstania w styczniu 1931 r. do marca 1935 r.*, s. 243–315; *Sprawozdanie z posiedzeń Sekcji Historii Sztuki TPN w Wilnie za czas od marca 1935 roku do czerwca 1938 roku*, s. 257–317.

Dorobek naukowy Gostkowskiego w okresie wileńskim

W okresie wileńskim Gostkowski stosunkowo niewiele publikował prac naukowych, co można objaśnić brakiem w Wilnie źródeł do badań historii i kultury starożytnej. W 1930 roku, a więc niedługo po objęciu stanowiska na Uniwersytecie Stefana Batorego, w *Księdze Wergiljuszowej*, poświęconej dwutysięcznej rocznicy urodzin wybitnego poety rzymskiego Wergiliusza (Publius Vergilius Maro, 70–19 p.n.e.), ukazał się artykuł Gostkowskiego zatytułowany *Kobiety u Wergiliusza na tle epoki*⁴⁵.

Księga Wergiljuszowa została wydana przez Koło Filologiczne Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Zawierała dwanaście artykułów autorstwa profesorów, absolwentów i studentów USB. Gostkowski w swoim artykule omówił postacie kobiece przedstawione w *Eneidzie* Wergiliusza. Jego zdaniem położenie wolno urodzonej kobiety rzymskiej w I wieku p.n.e. było, jak na owe czasy, stosunkowo korzystne. Wraz z mężem zarządzała domem, przyjmowała gości, uczestniczyła w biesiadach i igrzyskach oraz brała udział w obrzędach religijnych.

Bohaterki *Eneidy* odznaczają się samodzielnością, siłą charakteru i głębią uczuć. Główną postacią kobiecą poematu jest Dydona, córka króla Tyru, która po tragicznej śmierci pierwszego męża uchodzi z garstką wiernych współplemieńców i skarbami do Afryki Północnej. Na ziemi zakupionej od króla Numidów zakłada miasto Kartaginę. Jako królowa rozporządza budową świątyni, wyznacza poddanym obowiązki, ustanawia prawa i sprawiedliwie sędzi. Dzięki swym zaletom i urodzie ma wielu kandydatów do ręki, lecz wszystkich odrzuca, pragnąc pozostać wierną zmarłemu mężowi. Los jednak chciał inaczej: na jej drodze stanął Eneasza, do którego – za sprawą bogini Wenery – zapłonęła wielką miłością. Z woli bogów Eneasza musiał jednak opuścić Dydonę i Kartaginę, by wraz z innymi uchodźcami z Troi udać się na północ, gdzie miał założyć Rzym. Zrozpaczona królowa, chcąc zachować dobre imię, postanawia umrzeć. Każe przygotować stos, na który wchodzi i przebija się mieczem Eneasza⁴⁶.

W *Eneidzie* pojawia się również szereg innych znaczących postaci kobiecych, takich jak Amata, żona Latinusa, króla Lacjum, oraz ich córka Lawinia – piękna dziewczyna przyrzeczona królowi Rutułów, Turnusowi, a po jego śmierci

45 R. Gostkowski, *Kobiety u Wergiliusza na tle epoki*, w: *Księga Wergiljuszowa: w dwutysięczną rocznicę urodzin poety*, red. J. Rybicki, Wilno 1930, s. 88–116 (Alma Mater Vilnensis. Biblioteka, 1).

46 Zob. R. Gostkowski, *Kobiety u Wergiliusza na tle epoki*, s. 100–104.

w pojedynku z przybyłym do Lacjum Eneaszem przekazana zwycięzcy przez ojca. Do ważnych bohaterek należą także Juturna, siostra Turnusa, oraz Kamilla, dzielna wojowniczką i władczyni ludu Wolsków. Obok nich występuje wiele innych kobiet, którym poeta – mimo ich ludzkich słabości – nadał rysy szlachetne oraz zdolność do głębokich uczuć. Nawet boginie obecne w poemacie, takie jak zazdrosna o swego małżonka Junona czy lekkomyślna i zalotna Wenus, zostały przedstawione w sposób odzwierciedlający cechy charakterystyczne dla Rzymianek współczesnych Wergiliuszowi. Poeta więc nadał światu mitologicznemu wymiar bliski realiom społecznoobyczajowym epoki, czyniąc go bardziej zrozumiałym dla odbiorcy⁴⁷.

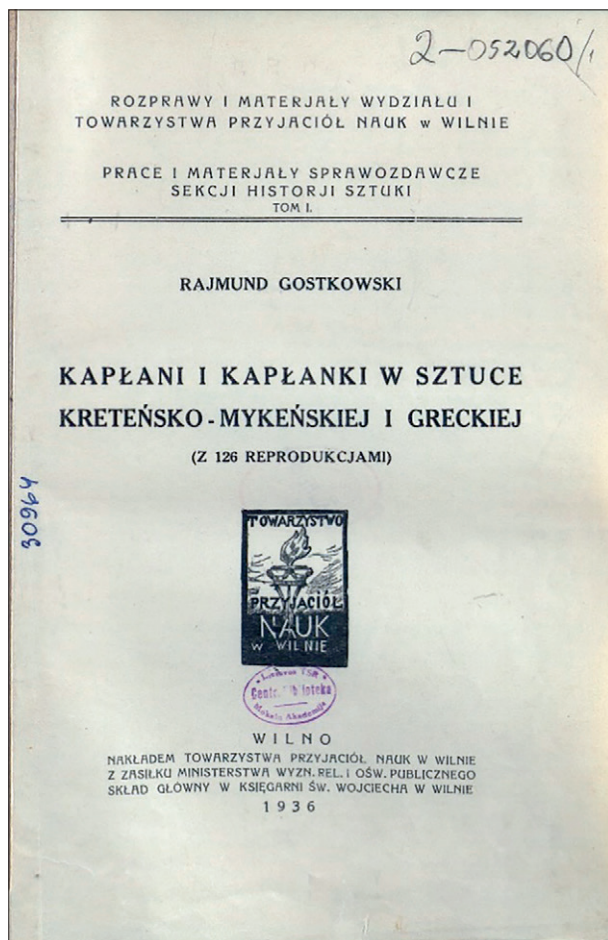
W 1936 roku w wydawnictwie seryjnym *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki* ukazała się książka prof. Rajmunda Gostkowskiego *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej*. Rok wcześniej, w 1935 roku, Gostkowski na podstawie tej pracy habilitował się na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, o czym wspomniano powyżej. Publikacja ta okazała się niezwykle przydatna studentom – zarówno w toku studiów, jak i podczas przygotowywania referatów wygłaszanych na zebraniach Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB.

Książka składa się z dwóch części. Część I, zatytułowana *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej*, jest stosunkowo niewielka i obejmuje dwa rozdziały: I. *Kapłaństwo w stroju sakralnym* oraz II. *Kapłaństwo w stroju zwykłym*. Drugi rozdział podzielony jest dodatkowo na podrozdziały. Gostkowski podkreślał, że omówienie zagadnień przedstawionych w tej części było utrudnione z powodu braku źródeł pisanych, które pozwoliłyby dokładniej określić charakter ówczesnego kapłaństwa oraz jego rolę w życiu społecznym i religijnym. Zabytki sztuki kreteńsko-mykeńskiej ukazujące sceny kultowe przedstawiają najczęściej elementy stanowiące podstawę obrzędów, takie jak tańce, pochody czy adoracje. Mimo religijnego konserwatyzmu, nakazującego trzymanie się ustalonych schematów, wyróżniają się one dużą swobodą i urozmaiceniem, a także niezwykłym wdziękiem i urokiem⁴⁸.

47 Zob. R. Gostkowski, *Kobiety u Wergiliusza na tle epoki*, s. 105–111.

48 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce*, s. 1–39.

Ryc. 2. Karta tytułowa książki Rajmunda Gostkowskiego *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej i greckiej*, Wilno 1936

Część II. *Kapłani i kapłanki w sztuce greckiej* jest znacznie obszerniejsza. Jej dwa pierwsze rozdziały – I. *Kapłani i kapłanki u Homera* oraz II. *Ogólne uwagi o kapłanach i kapłankach greckich* – stanowią wprowadzenie do właściwego omówienia zagadnienia. Dopiero w rozbudowanym rozdziale III. *Kapłaństwo w sztuce*, podzielonym na liczne podrozdziały, autor szczegółowo analizuje przedstawienia kapłanów i kapłanek w sztuce greckiej od IX wieku p.n.e. do

pierwszych wieków n.e.: w malarstwie ściennym i naczyniowym, rzeźbie, płaskorzeźbie, na płytach nagrobnych oraz innych zabytkach⁴⁹.

Po przebadaniu licznych zabytków Gostkowski dochodzi do wniosku, że w okresie klasycznym ulubionym motywem – zwłaszcza w malarstwie naczyniowym – był kapłan lub ofiarnik w chwili składania ofiary, ukazwany sam lub w asyście kilku osób. W okresie hellenistycznym przeważają natomiast sceny pozbawione aktu ofiarnego. W obu typach przedstawień trudno jest odróżnić kapłana od ofiarnika, ponieważ artyści nie zawsze nadawali im wyraźne oznaki kapłańskie. Jedynym charakterystycznym elementem stroju kapłana jest długi, nieprzepasany chiton, z rękawami lub bez⁵⁰. Gostkowski sugeruje, że ten sakralny strój kapłana greckiego mógł przeniknąć do liturgii chrześcijańskiej, gdzie „alba”, a nawet współczesna sutanna stanowią jego odległe echo, wywodzące się z epoki kretańsko-mykeńskiej⁵¹.

Kapłani w chwili składania ofiary często występują również w zwykłej greckiej szacie – himationie – a niekiedy, zwłaszcza w epoce hellenistycznej i za czasów rzymskich, w dwóch szatach: długim, nieprzepasany chitonie (zwykle z rękawami) oraz himationie⁵². Ponadto kapłan, podobnie jak inni ofiarnicy, nosił na głowie wieniec lub opaskę. Dopiero w czasach rzymskich pojawia się specjalny diadem podkreślający kapłański charakter postaci. Kapłan przedstawiany jest zazwyczaj jako mężczyzna w wieku dojrzałym, z brodą; rzadko ukazywany bywa jako młodzieniec. Występuje sam lub w towarzystwie innych mężczyzn, wyjątkowo zaś w obecności kobiet. Jedynie na zabytkach związanych z kultem Dionizosa obie płci pojawiają się wspólnie przez cały okres trwania sztuki greckiej – od VI wieku p.n.e. aż po czasy cesarstwa rzymskiego⁵³.

Zabytki sztuki greckiej przedstawiające kapłanki, tak jak te ukazujące kapłanów, należą najczęściej do malarstwa naczyniowego, rzadziej do rzeźby.

49 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce*, s. 43–233.

50 Chiton – grecka szata najczęściej bez rękawów, często zszyta po bokach, spinana na ramionach, noszona przez mężczyzn i kobiety. Chitony kobiece były fałdziste, długie, układane w wyszukany sposób i przewiązywane. Przewiązywanie chitonów wysoko, pod piersiami występuje dopiero w IV wieku p.n.e. Długie chitony nosili kapłani i dostojni starcy, krótkie zaś stanowiły zasadniczy ubiór męski, noszony również przez wojowników pod pancerzem dla ochrony ciała. Zob. *Mała encyklopedia kultury antycznej: A–Z*, red. Z. Piszczek, Warszawa 1983, s. 148.

51 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce*, s. 166–167.

52 Himation – płaszcz grecki noszony zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Był to prostokątny płat materii wełnianej, który kobiety nosiły narzucony na chiton, mężczyźni zaś zakładali na chiton lub na gołe ciało. Zob. *Mała encyklopedia kultury antycznej*, s. 321.

53 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce*, s. 167–169.

Kapłanki, podobnie jak kapłani, prawie zawsze ukazywane są w pozycji stojącej lub idącej, wyjątkowo siedzącej. Występują samotnie lub w gronie kobiet. W przeciwieństwie do kapłanów, którzy pojawiają się zwykle jako osoby starsze, kapłanki przedstawiane są najczęściej jako młode kobiety. Nie posiadają one stroju rytualnego – odziane są w tradycyjne szaty kobiece, a ich włosy zdobi opaska lub wieniec. O funkcji kapłańskiej świadczy trzymany w ręku przedmiot kultowy, na przykład duży klucz opatrzony wstęgami, naczynie ofiarne, pochodnia, posążek bóstwa, gałązka, wieniec lub berło. Atrybuty te mogą jednak pojawiać się również u innych uczestniczek ceremonii, co – jak zaznacza Gostkowski – znacznie utrudnia odróżnienie kapłanek od pozostałych kobiet biorących udział w obrzędach⁵⁴.

Książka Gostkowskiego *Kapłani i kapłanki w sztuce kretańsko-mykeńskiej i greckiej* została pozytywnie oceniona przez uczonych zajmujących się historią starożytną. Recenzenci, mimo dostrzeżonych braków i niedociągnięć, uznawali ją za najważniejszą i najobszerniejszą pracę autora.

„Należy stwierdzić, że dr Gostkowski posiada umysłowość erudyty i analityka, konstrukcji zaś nie widać nawet w jego pracy habilitacyjnej”⁵⁵ – pisał dr Stanisław Gąsiorowski, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

„Rzecz wykazuje niewątpliwie pewne braki w kompozycji i stylistyczne niedociągnięcia – zrozumiałe przy pierwszej większej pracy autora – jednak stanowi poważny dorobek naukowy, jako pierwsze w literaturze archeologicznej ujęcie tematu oraz niezmiernie gruntowne i sumienne zestawienie materiału zabytkowego, wielce rozproszonego, a następnie uszeregowanie go według zasadniczych typów”⁵⁶ – oceniał dr Ludwik Piotrowicz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Podobnego zdania był dr Antoni Śmieszek, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, który podkreślał, że Gostkowski w swoim dziele „zebrał wszystkie odnośne zabytki z nadzwyczajną starannością i dokładnością, trafnie rozklasyfikował je w odpowiednie grupy i typy, doszedł do zupełnie samodzielnych wyników, wykonał pracę gruntowną i podstawową, z którą na pewno będzie musiał liczyć się każdy następny badacz na tym polu”⁵⁷.

54 Zob. R. Gostkowski, *Kapłani i kapłanki w sztuce*, s. 232–233.

55 Odpowiedź na ankietę w sprawie obsadzenia katedry archeologii klasycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 110.

56 Tamże, k. 113.

57 Tamże, k. 115–116.

W latach II wojny światowej oraz w powojennej Polsce

Działalność Uniwersytetu Stefana Batorego, jak i wielu innych polskich instytucji, została zakłócona przez wybuch II wojny światowej i klęskę poniesioną w walce z hitlerowskimi Niemcami oraz ze Związkiem Sowieckim we wrześniu 1939 roku. Wilno zostało zajęte przez Armię Czerwoną 18–19 września 1939 roku i w ciągu 40 dni w mieście gospodarzyli okupanci sowieccy.

Nie zważając na ciężkie warunki wojenne, Uniwersytet Stefana Batorego w październiku 1939 roku rozpoczął kolejny rok akademicki. Jednak działalność Uniwersytetu Stefana Batorego, jak i akademickich organizacji, szła ku końcowi. W końcu października 1939 roku Związek Sowiecki na mocy podpisanego 10 października 1939 roku układu przekazał Wilno i obwód wileński Republice Litewskiej. Na rozkaz władz litewskich 15 grudnia 1939 roku polski uniwersytet w Wilnie zakończył działalność. Cały jego majątek przejęli Litwini, którzy w pośpiechu przenosili z Kowna do Wilna poszczególne wydziały Uniwersytetu im. Witolda Wielkiego. Los Uniwersytetu Stefana Batorego podzielili również wszystkie polskie organizacje studenckie⁵⁸.

Pozostali w Wilnie profesorowie i studenci zlikwidowanego USB, mimo przeżywanych trudności i grożących represji, usiłowali dalej działać w zmienionych warunkach. Niejawnie zbierał się senat, profesorowie prowadzili tajne zajęcia ze studentami, odbywały się egzaminy. Dla znajdujących się w ciężkich warunkach materialnych zorganizowano pomoc koleżeńską⁵⁹.

Rządy niepodległej Litwy trwały do połowy lata 1940 roku. W końcu maja 1940 roku strona sowiecka oskarżyła władze litewskie o rzekomo prowokacyjne działania wobec wojsk sowieckich stacjonujących na Litwie i 14 czerwca 1940 roku wręczyła Litwie ultimatum, żądając utworzenia nowego rządu oraz zezwolenia na wkroczenie dodatkowych sił armii sowieckiej na terytorium Litwy. Ultimatum Litwa przyjęła i 15 czerwca 1940 roku na jej terytorium wkroczyły dodatkowe oddziały Armii Czerwonej. Prezydent Republiki Litewskiej

58 Por. P. Łossowski, *Litwa a sprawy polskie 1939–1940*, Warszawa 1985, s. 76–129; *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 roku. Dokumenty i materiały*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 1991; V. B. Pšibilskis, *Bibliotekos ir fakultetų vertybės sunkmečiu*, w: *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai skersvėjuose (XVI–XXI amžiai)*, ed. V. B. Pšibilskis, Vilnius 2016, s. 507–522.

59 Por. P. Łossowski, *Litwa a sprawy polskie*, s. 218–226.

Antanas Smetona zbiegł do Niemiec. W dniu 17 czerwca 1940 roku został utworzony nowy Rząd Ludowy⁶⁰.

W dniach 14–15 lipca 1940 roku odbyły się wybory do Sejmu Ludowego. Za pomocą różnych manipulacji większość w wyborach zdobyli komuniści. Sejm Ludowy zebrał się w Kownie 21 lipca i ogłosił ustanowienie władzy sowieckiej na Litwie. Jednocześnie sejm zwrócił się do Rady Najwyższej ZSRR z prośbą o przyjęcie Litwy do ZSRR oraz uchwalił ustawy dotyczące nacjonalizacji ziemi, reformy rolnej oraz nacjonalizacji przemysłu i banków. W dniu 3 sierpnia 1940 roku Litwa na mocy uchwały Rady Najwyższej ZSRR została przyjęta do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich⁶¹.

Okres sowietyzacji przyniósł ludności polskiej na Litwie nowe doświadczenia. Rozpoczęły się nacjonalizacje majątków i aresztowania osób nieprzychylnych nowej władzy. Represji nie uniknęli również byli pracownicy USB. Dnia 16 czerwca 1941 roku podczas masowej deportacji ludności polskiej został aresztowany i zesłany do sowieckiego łagru na Uralu historyk, profesor USB, ostatni prezes TPN w Wilnie, Stanisław Kościałkowski. Do Wilna już nigdy nie wrócił. W 1942 roku na mocy układu Sikorski-Majski zwolniony z łagru przedostał się na Bliski Wschód. W 1950 roku przybył do Anglii, gdzie czynnie działał w licznych organizacjach polonijnych⁶².

Nowy etap tragedii polskiej ludności na Wileńszczyźnie rozpoczął się po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej i zajęciu Litwy, a więc także Wileńszczyzny przez Niemców. Wojska niemieckie zajęły obszar Litwy w ciągu kilku dni (22–29 czerwca 1941). Po miesięcznym okresie zarządu wojskowego na terenie Litwy i okręgu wileńskiego został powołany Generalny Komisariat Litwy, który stał się częścią Komisariatu Rzeszy Ostland, obejmującego także okupowane ziemie Łotwy, Estonii i Białorusi⁶³.

Niemcy na zagarniętych ziemiach wprowadzili surowy reżim okupacyjny. Ludność pozbawiono praw politycznych, poddano bezwzględnemu wyzyskowi gospodarczemu, przesiedleniom, przymusowi pracy, a część ludności uległa zagładzie. Prześladowaniom podlegali również byli pracownicy Uniwersytetu

60 Por. P. Lossowski, *Litwa a sprawy polskie*, s. 226–227.

61 Por. A. Srebrakowski, *Polacy w Litewskiej SRR 1944–1989*, Toruń 2002, s. 65–67.

62 Por. Prof. dr Stanisław Zyndram-Kościałkowski, w: S. Portalski, *Zarys historii Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, Londyn 2009, s. 371–373; Stanisław Kościałkowski *pamięci przywrócony*, red. M. Dąbrowska, Warszawa–Łódź 2016.

63 Por. M. Wardzyńska, *Sytuacja ludności polskiej w Generalnym Komisariacie Litwy, czerwiec 1941–lipiec 1944*, Warszawa 1993; M. Tomkiewicz, *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944*, Warszawa 2008.

Stefana Batorego. W nocy z 16 na 17 września 1943 roku w Wilnie aresztowano jako zakładników 100 przedstawicieli polskiej inteligencji. Wśród zatrzymanych znalazło się wielu profesorów USB. Dziesięciu z nich, w tym profesorowie Mieczysław Gutkowski i Kazimierz Pelczar, zostało rozstrzelanych w Ponarach, a pozostałych wywieziono do obozu pracy przymusowej w Prowieniszkach (lit. Pravieniškės) niedaleko Kowna⁶⁴.

Prof. Gostkowski lata wojny przetrwał w Wilnie. Mimo trudnych warunków i groźących represji brał udział w działalności konspiracyjnej oraz w tajnym nauczaniu. Po wojnie, podobnie jak wielu mieszkańców Wilna i Wileńszczyzny, zdecydował się na wyjazd do Polski w jej nowych granicach. Pracował na Uniwersytecie Łódzkim (1945–1950, 1957–1960) oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1950–1957). W latach 1948–1952 prowadził również wykłady zleczone z archeologii klasycznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Miał opinię znakomitego wykładowcy, wybitnego popularyzatora wiedzy o języku, kulturze i sztuce starożytnej Grecji oraz Rzymu. Aktywnie działał w organizacjach naukowych – był członkiem Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego oraz Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁶⁵.

Publikował prace naukowe – w 1954 roku w Lublinie ukazała się jego książka *Pompeje*, a w 1959 roku w Warszawie *Sport w starożytności*⁶⁶.

W 1960 roku przeszedł na emeryturę, lecz nadal utrzymywał związki z uczelnią. Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Łódzkiego udzieliła mu pokoju do pracy i pomieszczenia na księgozbiór przy placu Wolności 14. W tym budynku 24 marca 1966 roku odbyła się uroczystość z okazji 80 rocznicy urodzin prof. Gostkowskiego. Zmarł 2 lipca 1966 roku. Został pochowany na Cmentarzu Katolickim w Łodzi przy ul. Ogrodowej⁶⁷.

64 Por. H. Pasierbska, *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993, s. 23–25, 53, 84.

65 Por. M. M. Blombergowa, *Pół wieku kierunku archeologii klasycznej na Uniwersytecie Łódzkim*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Archeologica” 19 (1995), s. 40–42; J. Kita, R. Stobiecki, *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000, s. 37–38; Gostkowski *Rajmund Aleksander (1885–1966)*, w: *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*, t. 1: *Wileński słownik biograficzny*, red. H. Dubowik, L. J. Malinowski, Bydgoszcz 2002, s. 92.

66 R. Gostkowski, *Pompeje*, Lublin 1954; R. Gostkowski, *Sport w starożytności*, Warszawa 1959.

67 Por. M. M. Blombergowa, *Pół wieku kierunku archeologii klasycznej na Uniwersytecie Łódzkim*, s. 40–42; *Rajmund Gostkowski (1885–1966)*, <https://stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/rajmund-gostkowski-1885-1966/>

Wnioski

Archeolog klasyczny Rajmund Gostkowski podjął w 1929 roku pracę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, mając za sobą studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, uniwersytetach w Wiedniu i Berlinie oraz w Instytucie Francuskim w Atenach. Dysponował również znacznym doświadczeniem pedagogicznym i badawczo-naukowym.

W latach 1929–1939, pracując kolejno jako zastępca profesora, a następnie profesor nadzwyczajny USB, stworzył solidne podstawy dydaktyczne archeologii klasycznej w Wilnie. Jego wykłady wprowadzały studentów w realia życia, kultury i sztuki starożytnej, a on sam cieszył się dużym uznaniem zarówno wśród współpracowników, jak i studentów.

Gostkowski jako kurator Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB wspierał inicjatywy studenckie, dbał o wysoki poziom merytoryczny działalności Koła i przyczyniał się do jego rozwoju.

Wniósł również znaczący wkład w działalność Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Był współzałożycielem Sekcji Historii Sztuki i aktywnie uczestniczył w jej pracach organizacyjnych oraz naukowych.

W Wilnie opublikował kilka ważnych prac, m.in. artykuł poświęcony kobietom u Wergiliusza oraz książkę *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej i greckiej*, która spotkała się z pozytywnymi recenzjami.

Bibliografia

- Abramowicz Z., *Katedry filologii obcych na Uniwersytecie Stefana Batorego*, w: *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. naukowa L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 83–89.
- Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai skersvėjuose (XVI–XXI amžiai)*, ed. V. B. Pšibilskis, Vilnius 2016.
- Blombergowa M. M., *Pół wieku kierunku archeologii w Uniwersytecie Łódzkim*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Archeologica” 19 (1995) s. 7–43.
- Curriculum vitae [Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego], Kraków, 21.09.1933, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 1.
- Demargne P. Charles Picard (1883–1965), „Revue archéologique” 2 (1965), s. 110–119.

- Do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podanie członków organizującego się Koła Archeologicznego Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Wilno, 18.03.1935, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 38.
- Demargne P., *Charles Picard (1883–1965)*, „Revue archéologique” 2 (1965), s. 110–119, <https://www.jstor.org/stable/41755520>.
- Dziekan Wydziału Humanistycznego USB w Wilnie do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego [w sprawie przeniesienia prawa wykładania w zakresie archeologii klasycznej uzyskanego przez Gostkowskiego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie], Wilno, 31.05.1935, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 166.
- Emil Reisch*, https://en.wikipedia.org/wiki/Emil_Reisch
- Étienne R., *L'École française d'Athènes. 1846–1996*, Paris 1996.
- Gostkowski R., *Bacchants Romains sur un sarcophage de Krzeszowice*, „Eos. Czasopismo Filologiczne Organ Polskiego Towarzystwa Filologicznego” 31 (1928) z. 1, s. 321–334.
- Gostkowski R., *Kapłani i kapłanki w sztuce kretańsko-mykeńskiej i greckiej (z 126 reprodukcjami). Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 1, Wilno 1936 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie).
- Gostkowski R., *Kobiety u Wergiliusza na tle epoki*, w: *Księga Wergiljuszowa: w dwutysięczną rocznicę urodzin poety*, red. J. Rybicki, Wilno 1930, s. 88–116 (Alma Mater Vilnensis. Biblioteka, 1).
- Gostkowski R., *Pompeje*, Lublin 1954.
- Gostkowski R., *Siedem cudów świata*, „Kwartalnik Klasyczny” 2 (1928) nr 4, s. 391–440.
- Gostkowski R., *Sport w starożytności*, Warszawa 1959.
- Gostkowski R., *Wychowanie fizyczne w starożytności*, Kraków 1928.
- Gostkowski R., *Wykopaliska w Pompei przy Via dell' Abbondanza w latach 1911–1927*, „Kwartalnik Klasyczny” 1 (1927) nr 4, s. 99–132.
- Gostkowski *Rajmund Aleksander (1885–1966)*, w: *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*, t. 1: *Wileński słownik biograficzny*, red. H. Dubowik, L. J. Malinowski, Bydgoszcz 2002, s. 92.
- Kazimierz Franciszek Dzierżykraj-Morawski, w: *Biogramy uczonych polskich*, część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 1: A–J, Wrocław 1983, s. 316–318.

- Kita J., Stobiecki R., *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000, s. 37–38.
- Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Ks. Rektora [o składzie zarządu Koła], Wilno, 11.03.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 34, k. 31.
- Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Pana Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o składzie Zarządu i Komisji Rewizyjnej, wybranych na zebraniu walnym 25.06.1935], Wilno, 27.06.1935, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 36.
- Koło Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora [o składzie zarządu Koła Archeologii Klasycznej Studentów USB wybranym na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym w dniu 17.03.1937], Wilno 20.03.1937, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 22.
- Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 roku. Dokumenty i materiały*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 1991.
- Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z 25.06.1935, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 37.
- Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie według stanu z 1.02.1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 33–34.
- Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na dzień 1.01.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 17.
- Lista członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na dzień 31.01.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 6.
- Łossowski P., *Litwa a sprawy polskie 1939–1940*, Warszawa 1985.
- Mała encyklopedia kultury antycznej: A–Z*, red. Z. Piszczek, Warszawa 1983.
- Odpis dyplomu doktora filozofii, wydanego Rajmundowi Aleksandrowi Gostkowskiemu na podstawie pracy „Kapłaństwo rzymskie” na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, 14.10.1925, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 13.

Odpis pisma ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego W. Jędrzejewicza do Pana Dra Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego, zastępcy profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o zatwierdzeniu uchwały Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie z 19.05.1934, mocą której został Gostkowski habilitowany jako docent archeologii klasycznej na tymże wydziale], Warszawa, 6.12.1934, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 87.

Odpis pisma ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego W. Świętosławskiego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego, profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [określenie obowiązków Gostkowskiego na Wydziale Humanistycznym USB w zakresie nauczania na co najmniej pięć godzin wykładów i dwie godziny ćwiczeń tygodniowo w ciągu całego roku akademickiego], Warszawa, 22.12.1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 21.

Odpis pisma Prezydenta Rzeczypospolitej I. Mościckiego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego, zastępcy profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o mianowaniu Gostkowskiego profesorem nadzwyczajnym archeologii klasycznej na Wydziale Humanistycznym USB w Wilnie], Warszawa, 15.12.1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 2, k. 2.

Odpis świadectwa dojrzałości Rajmunda Aleksandra Gostkowskiego, ur. 30.08.1885 w Dobczycach w Galicji wydany przez Komisję Egzaminacyjną C.K. Gimnazjum Św. Jacka w Krakowie 16.06.1903, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 11.

Odpis świadectwa egzaminu nauczycielskiego, wydanego Rajmundowi Gostkowskiemu przez Komisję egzaminacyjną dla kandydatów na nauczyciela w gimnazjach i szkołach realnych, Kraków, 10.06.1910, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 12.

Odpowiedź na ankietę w sprawie obsadzenia katedry archeologii klasycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 110–116.

Pasierbska H., *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993.

Piotr Bienkowski, <https://stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/piotr-bienkowski-1865-1925/>

Piotr Ignacy Bienkowski, w: *Biogramy uczonych polskich, część I: Nauki społeczne, zeszyt 1: A–J*, Wrocław 1983, s. 112–115.

- Preliminarz budżetowy Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na rok 1939, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 4.
- Prof. dr Stanisław Zyndram-Kościałkowski, w: S. Portalski, *Zarys historii Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, Londyn 2009, s. 371–373.
- Prof. Dr. Kazimierz Morawski, „Nowości Ilustrowane” 29.08.1925, nr 35, s. 2.
- Rajmund Gostkowski (1885–1966), <https://stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/rajmund-gostkowski-1885-1966/>
- Referat w sprawie obsadzenia katedry archeologii klasycznej w Uniwersytecie Stefana Batorego, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I) Bb, b. 720, t. 1, k. 101–109.
- Reisch Emil, w: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, t. 9, Wien 1988, s. 58–59.
- Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Referat do Spraw Młodzieży do Dziekanatu Wydziału Humanistycznego [pismo Eugeniusza Gulczyńskiego, referenta do spraw młodzieży w sprawie członków Koła], Wilno, 24.01.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 17.
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz. U. 1933 nr 30, poz. 259.
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 października 1937 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz. U. 1937 nr 78, poz. 572.
- Senat i Rektorat Uniwersytetu Stefana Batorego do Pana Dra Rajmunda Gostkowskiego w Wilnie. Na ręce Dziekanatu Wydziału Humanistycznego [Zawiadomienie, że Ministerstwo WR i OP rozporządzeniem z 4.10.1929 powierzyło Gostkowskiemu zastępstwo na katedrę archeologii klasycznej w pełnym wymiarze obowiązków profesorskich], Wilno, 7.10.1929, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 1(I)Bb, b. 720, t. 1, k. 30.
- Skład Zarządu Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Wilno, 11.02.1939, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 11.
- Spis członków Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie według stanu z 1.02.1937, Wilno, 16.03.1937, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 26.

- Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 30.
- Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1937, Wilno, 31.01.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 13.
- Sprawozdanie kasowe Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 5.
- Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1935/1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 31, 35.
- Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 2–3.
- Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1936/1937, Wilno, 16.03.1937, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 24.
- Sprawozdanie z działalności Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok sprawozdawczy 1937/1938, Wilno, 31.01.1938, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 88, k. 14–15.
- Sprawozdanie z działalności naukowej Sekcji Historii Sztuki Wydziału I TPN w Wilnie za czas od początku jej powstania w styczniu 1931 r. do marca 1935 r.*, w: *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 2, z. 2, red. M. Morelowski, Wilno 1935, s. 243–315 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie).
- Sprawozdanie z posiedzeń Sekcji Historii Sztuki TPN w Wilnie za czas od marca 1935 roku do czerwca 1938 roku*, w: *Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki*, t. 3, red. M. Morelowski, Wilno 1938/1939, s. 257–317 (Rozprawy i Materiały Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie).
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1935*, Wilno 1936.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1936*, Wilno 1937.

- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1937*, Wilno 1938.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938*, Wilno 1939.
- Stanisław Kościałkowski *pamięci przywrócony*, red. M. Dąbrowska, Warszawa–Łódź 2016.
- Statut Koła Archeologii Klasycznej Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, sygn. F. 175, ap. 15, b. 31, k. 152–166.
- Śliwa J., *Piotr Bieńkowski (1865–1925). Badacz – nauczyciel akademicki – organizator nauki*, w: *Archeologia śródziemnomorska w Uniwersytecie Jagiellońskim 1897–1997*, Kraków 1998, s. 41–58.
- Tomkiewicz M., *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944*, Warszawa 2008.
- Ulrich Wilcken, https://en.wikipedia.org/wiki/Ulrich_Wilcken.
- Valenti J. Ch., *L'École française d'Athènes au XXe siècle*, Paris 2006.
- Wardzyńska M., *Sytuacja ludności polskiej w Generalnym Komisariacie Litwy, czerwiec 1941–lipiec 1944*, Warszawa 1993.
- Z działalności Sekcji Historii Sztuki Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk, „Ateneum Wileńskie” 11 (1936)*, s. 800.

